4570

چھاپ غلام محمد نور محمد

OFFICE OF THE J. & K. ACADEMY OF ART, CULTURE & LANGUAGES

اَلھزلُ فِی الکلامِ کالملحِ فی الطعام

اندرین زمان

میمنت نشان مسرت اقتران کتاب ہذا در لطایف غریبہ و نکات عجیبہ و ابیات پسندیدہ

معروف بہ

اسُن تہ گِندُن

حصۂ اول

اندرین مجموعہ ضمیمۂ گریست نامہ - پاگل ساقی نامہ - سیلاب نامہ

بیبوج نامۂ حمید اللہ - آل نامہ ملا ابوالحسن دو بیپارہ - شیعہ نامہ - چاۓ نامہ

و ہزلیات و غزلیات ریختہ اساتذہ و شعرا و قصاید در خصوصات کشمیر وغیرہ

از دواوین شعرا و دفاتر و ذخایر کتب بکمال محنت و عرقریزی جمع نمودہ

حسبِ فرمایش

غلام محمد و نور محمد تاجرانِ کتب و مالکانِ مسلم بک ایجنسی و کشمیر اسلامیہ کتاب گھر

مہاراج رنبیر گنج بازار سرینگر کشمیر

در ۱۳۴۹

در مطبع رفاہِ عام پریس لاہور میں نور الحق کے اہتمام سے چھپی

اس کتاب میں باقی مضامین کے علاوہ غزلیات ملا حبیب اللہ صاحب اور شیخ واحد امیر الدین صاحب امیر درج کیں۔

اشتہار۔ ہمارے دوکان سے از ہر قسم کتب کشمیری و اردو عربی فارسی نیز کلام اللہ و سیپارہ جات و کتب مدارس و اشیائے سٹیشنری مل سکتے ہیں

ضمیمۂ گریست نامۂ کشمیری از ملّا حبیب اللّٰہ حکیم حبّہ کدلی

بسم اللّٰہ الرّحمن الرّحیم

نصیحت بوزو چھہ نقصان چھی گیت | یُدی یارِ زٕ ژہ لاجت گریستین سیت
اول ناجنس چھوی گامُت ژہ شہرک | بنیاسمواج زہ کھنڈک تہ زہرک
رفاقژ گرژ گگر ژھا جایہ نانن | پتو لاکن ییس شرمندگی رن
چھہ کیاہ شرمندگی تم زوین یوچھہ | اگر باور نداری مثنوی ڈُچھہ
دوم راوی فصاحت ژی کلامچ | گرِتھی کت بات سُی وِڈھ پوٗڑھ گامچ
دُپن ید شوق آسی تنت ویک شوک | پتو ماکال دِبنی گامہ ارچوٗک
ہلس نش سدٕلن بُد آسہ زان ییتر | ہجر ماکِنہ وُتھن صحبژ چھو تاثیر
تریمُ نیرک ژہ دستی لرٕ گتنے | نہ کیاہ واتی تتوی پلہر دِننی
دوین دِوان نزان وتس اکہ نیزس کھن | گرٕشن وفتہ شہ ست کلہ پوش چھین رن
امی دِیُت چھو چھوٗبنا ورمُت زاہ | ہِمی کیا کھیاد ہم یھی انگ کیاہ
چھہ ژورم بڈ نصیحت وارہ تھوکن | مبادا زاہ تندٕ گرہ وانگھی زن
ہمن کتو فخر شہرک آسہ مہمان | ژُہٹس فِل گُل ژس کتھ کیاہ چھو نا جان

ژہ لوسن اچھنہ کیاہ سنہ یارِ ما آم
ژہ واتکُ کتوون دِلہن وارہ بگرِی
دیکَ تلِ پانہ میانو کیاہ بنتِ آم
بہ کیثراہ قرض وِ دوی کنتھہ خانہ
مہ دمی گرسیت پارِ زہندہ نفع سارِ
حبیبو کیاہ نگی موون زیادہ

بزازن نام برُنی گرہنتہ اشٹام
ہیٔ یلہ جایداد کرِتھہ ڈگری
وچھک یلہِ سارسی بُولان نیلام
عوض تنت چھوی کڈون اَدہ جیلخانہ
ژہ چھوکُ ون پانہ یژ گاٹُل لگی پارِ
لبکنو کرالہ وارک پیرزادہ

پاگل ساقی نامہ منکلام حبیبُ اللہ حکیم

ثنا ہا ہمہ ایزدِ پاک را
کہ خورشید را صورتِ جام ازوست
ازو لالہ را نشّہ بر فرقِ مے
رگِ تاکِ امید را نمؔ ازوست
یکے در حرم پای بستِ نماز
پئے شب نشینانِ بزمِ طرب
سکون در رہش ہمعنان باشتاب

خداوندِ ہندو وپلہاک را
بہم اُلفتِ مامن و مام ازوست
وزو ہر زمان انقلابِ سمے
خوابین را گوزشہ بردم ازوست
یکے با صنم دادہ زنگہ دراز
بود نقلِ اقسامِ لہو و لعب
کند ہیتیش کارِ یکصد جُلاب

پیتنا را و بندی ورا ہری
کلکبکار او بابہ و بہم دودی
سہدی مطرب بنزم زدو غمن نالہ را
سہدی بہیہ زنجانہ سہدی سالہ را
عطا میکہ فیض ہن ابدا د
خمار سے بادہار اوداد
را سکفیہ چکست
سروتہ بنداو ازنا ہاشۃ نست
ودر مجلس ہری
ئے داو ودر انداز ہری
سرزوباند بانس سرخوش بدام
شقائق ازانست شد علیہ السلام
سرہمبانہ ہن یس سرنقیب او
درختان ربابا دررا اسکبل داو
وزارت بخوچوژ ونش

۳

ز فیض بی حکمش دو فنون
کسی شدہ کہ چون بندہ وار جنون
ز ہمرازی نرگس مست یار
دن کلاوہ میرود با خمار
ز شوق شراب شبان را
بشود بون بیخود برون یار را
صبوحی کنان صبح تا جلم بہر
ز مستی کنند نت بدوی بہر
ممنت ربائی اہم نسیم گیر
بگاہ یا بود باگرس گاہ رہ
ز فیض تی قدرتش ماہ و سال
اردو دو پرگشت وشد شودہ چال
بطرف چمن ہر بر عنبری
۹۰ کابل موذہ میما ہری

بلبل نامہ کشمیری تصنیف
ملاّ حبیب اللہ حکیم

یوکھ یوکھ دست ووت آب ہمار
گوکنوی کھنہ بلہ کھادن یار
نہ رود درنہ نزہ دیوار
گوکنوی کھنہ بلہ کھادن یار

زلطف از صراحی بغفور داد — کدوئے میانِ دو رانم نهاد
پی می کشی با ضیاع و عقار — ندگ دار دو چرس و افیون تیار
منم آرے آن رندِ بے خانمان — پٹھانم ولیکن نہ تیر و کمان
چرا می ننوشم بہار آمدہ است — چہ بندم طبیعت کہ چار آمدہ است
کشیدم دگر خوانِ برگ و نوا — چنان کاندرین عہد دیدم ہوا

ریختہ از ملاّ حبیب اللہ حکیم

چون تشنہ کہ چشمش نگرانست نٹِس کُن — مائیم زادِ بارِ نظر ہا کہ لٹِس کُن
از اطلس و زربفت ندانم چہ خطا دید — دیوانہ ما گوشدہ مشتاق پٹِس کُن
در محفلِ علم از کس و ناکس بود انبوہ — صد حیف کہ مارا ہ بنا بیم وٹِس کُن
گردہ زغضب چین بجبین گوید دُر دُر — ہر گہ کہ فتد دستِ منش مخنتہ ہٹِس کُن
ناموس اگر مسخرۂ جہل نگشتے — بایل نشدی شاہ ولی باندہ کٹِس کُن
بر مرکبِ جہل آنکہ نشستہ بیقین دان — گردید سوارِ خر و رخ کردہ لٹِس کُن

دیدی سفرِ مرگ چہ خوش بود حبیبا
محتاج نگشتیم دریں راہ ٹٹِس کُن

جانه ته ماله گے ٿم بيکبار
دولتمندن کر شير شير جاي
گرويٹ سارتن هو سبوٹ تيار
واده سيت پتوم کران برونهه نم
حاکم لوکن کياه آس چٹ
وقت بيکسي چهو الله يار
هي پوان اهته تنره تنگران رب
يکطرف ودان سهلا بس
دسوس پوان هٿ کلس پٹ بار
ٿم يکل کها جي شانس ٽپ
واره کاره بهت آس لره کهيوترس
مهرو آڻهه ترک ده ترکه کهار
ٿم کهبه لوکه لريں وڌه نر
سوبون تنها وٹس آسک لانج
ٽکه ٽکه کرهس نقد آس ديار

گوکنوي کهنه بله کهادن يار
قهوه بته پراران بيه شير جاي
نادار بڈمت گرداب غم
نا وڇهوم چانوي صاحبو يار
کيت ڙل کيت گل کيتا فٹ
بسنه يکنوي نگان بت لگان دب
اته ڊپان اڙه منز فتن بانه کهار
يکطرف مالس ته اسبابس
چهانس يله پيو پانس پٹ
پرده کر خدايا چهوک ستار
مله زونه مهتابه بڻهه کر ڙاس
کيل وته کهبلوان هانز کاڻهه کر
اکسند کار جهوي بي سند يار
تنه هس ته گيا ومبرده هانخ
گوکنوي کهنه بله کهادن يار

نوٽه آهي شهر سس کي سپي
سي هو سباڏ وانه بيه پرده وار
گوکنوي کهنه بله کهاون يار
نقصان سبب راه
بيه پٺور نعوذ بالله
ربنا عذاب النار

نکله بله ونهه ونڍوي کال
ار نواوده هيا ودکار
جهس پٹ آوه پور واران
ول وران نهنهوت وياران
هيل شعر ... نمار
جهيس کهنه بله کهاون يار
گوکنوي کهنه بله کهاون يار

٥

مثل گوکو ...
پوچهه بت کهنه سنگ ...
عالم ... پڇهان گله وار
آوڌ جي سولان بير ...
ڊيهم پنجاب ...

پچهه يمسنبهو ... ڪياه لگ ...
توپله ... گرگره بنا ... لگ ...
مهته زانواوس سو ترازو وار
تون ووال ترا ويته ...
راکت وچهن که نفس ...
يوته زانه جبار ... چهون خوار
وانهم تي حساب ...
مهم ... زور پنه ...

ست چھہ زہ بڈ موج آس نزاہار
مُوچہ موچہ ژوچہ کرِہ اگرِہ تھگری
سانہ دِید صبیہ چھی ساری پھیار
چایہ سیت ستُو کیاہ نعمتِ خدای
حمداہ بوینے ژہ خدایس
شُورو تھو بابہ اتھ چھونہ اعتبار
تمہ سیت ژج مابتہ کامَن
مِہ دُپک تِنہ بابنہ اصلا
مُجوزہ گو خلاص زاس بابار
قانون جاری غلہ خوش رضا
ئُی ونان نتہ کرتہ بر ونہ نظر
ئُی دپم پانو پھاک کنُ لار
پیوم یادِ اسہ کیاہ چھو اُمت بیش
حاکمی زانن سیاہ سفید
نِتہ نش رچھتن پروردگار

گو کنوی کھنہ بلہ کھادن یار
تھو سلیقہ کتِہ گو بیہِ نگری
نتہ کہت ژوچہ کہت ہٹہ چھیہ چای
ٹکرہ کھنت شکرہ پاٹ مہ ون یم شار "
روزی سوزت مِہ گدایس
باپارن واتن لچھہ بدَ مَن "
بندوبست چھو نو نرخ سرکار "
پارِ لگو وہ پانس کرِ و تسلا
گہن ہندیھوی ونہ چھو سزاء "
گرِیس آباد خوار شہردار "
وندس نہ خوراک چندیس نہ زر
دوہ پانسہ نزہ گامہ چھتہ ٹھنڈہ نریش "
نتہ تم آس اسہ سوخانہ دار "
کمہ ہا ژہ نتہ گو زبین سفید
گو کنوی کھنہ بلہ کھادن یار

نتہ آسیہ عبدالکریم تھانہ دار "
وارہ پتہ رودو مہ بکہ ایم
کوکہ ہوم بوبیا ہموس تہ ژی
افسوس رودمت پیوممنہ وکچار
گو کنوی کھنہ بلہ کھادن یار
موت شہ سان گوس تت توہ رو زنو
ژ نکہ مرادون توہ بوز تو
گو کنوی کھنہ بلہ کھادن یار
ونہ کیاہ قیمت چھو زور آوار
واتان واتان واتس کلہ گوم
گرہ دون مہ کھوٹ یچ میا چھم گوم "

تمام

وله ایضاً

٦

ریخ پھول پیدی گوس تہ نہاوہ دل
سکہ ختنک کیہا ونس پانہ فکل
کرِ ساسہ بیدہ پیٹ ونہ سان
وہ ہشنہ بر وہی الالنس انکمہ یایک
ونس فیش بیرت بہنو منہ روزہ تیک
سرنسن لوپراک ارت اکسن یاراوس
بکاپ نوہین بیرنت سرا ژان
تمہ سادہ لوکی منہ کمی ہی ذوان

وله ایضاً

دنسکی وامہ انفان آزن بای فصح وتب
سرنسن وازو شمہ بدہ چھین ہانجی
شنہ عمر جکنہ زوتنہ وصلہ سرنشنت
وبایہ بنکہ نخشن اجن ہانہ

گرچه همچون ماهی برخشک بعد از مرگ من	برمزارم غلطد اما گاڈه تولت پارسنگ

ریختہ از حبیب اللہ

هرکه باشد کفیل لوکه پچهس	از بلاها همه خدای رکهس
وانکه زر دارد و ندارد فیض	میکشد پنبه کو بخه کرته پچهس
او نه مردست بلکه زن هم نیست	گرچه دعوی کند بغیر مچهس
مرد حق عار دارد از زینت	چکند خانهٔ خدا سے پچهس
هرکه حق گوید اندرین دنیا	دشمن جان اوست هرکه وچهس
دوش می راهبی ستودم من	زاهد خشک رنجه داد وچهس
آری از غصه سر بسنگ زند	وصف خوبی اگر کنیم پچهس
گفتم ای آنکه از دو روزه نماز	اغنیا دیست مزنرا که بلو چهس

ریختہ

زین سخنهای بی ریای حبیب
منفعل گشت و جا یخه ما پنچه هوچهس

منه

هرکه پڈرا همیشه دارد کهج	پڈ مگو از جحیم باشد گج
دوش رندان زهر فرو کردند	مولوی را عمامه باشد پیج
در مجالس شود خجل بسیار	آنکه در جیب خود ندارد دج
نان گرمی چه میخورم هر روز	چه کنم جستجوی پچه ولچ
بهتر از شال دیگران دامن	چادر خود اگرچه باشد رچ
صد چو ابلیس را دهد تعلیم	زن مکاره گرچه باشد کج
زال دنیا برای مردم دون	مادر مادرست یعنی بج

ولہ

راست گوای حبیب کو کج طبع
سخنت را همیشه داند هیچ

ریختہ

مال خواهی و حکومت ملہ گی باید کرد	با امیران جهان هم پله گی باید کرد
سر هر گه که ازین هم نشود نفس حریص	خاک در دیدهٔ غیرت دلہ گی باید کرد

ریختہ

فغان ز فتنہ و نیرنگ و مکر و خدعۂ زن
خصوص آنکہ شب و روز باشدش وُمَن

بہارِ عیش شود دی چو دی بشوہرِ خود
علی الصباح ہمی بانگ بزند وَنی اَن

ز فرطِ غصہ کند مرد جیبِ جان را چاک
بدامنش چو نشیند کہ نالِ جھومنہ فِرن

من از برودتِ سرما چو ندرخت برہنہ دار
دل تو گرم ز بلبوس آیو ژ و ک مُردن

ز دستِ تنگِ تو تنگم کہ ننگِ مردانی
چو حالتِ تو چنین بود گر زہ ہن ہیزہن

چو سرنوشت بدل می بگردد از من و تو
جدل بکار نباید کرِم و دَل آپن

قطعہ

بطالبانِ زن این ماجرا بگوی حبیب
کہ پندِ من بپذیرید وُنہ جھو آدن

مولود ز پشتِ پدر اندر رزہ مام
می آید و در جہان نہد زان پس گام

این دختر رز کہ دیر تشریف آورد
در ہر قدمی ز نار میسکرد مقام

از تاک بخم رسید و از خم بسبو
و آنگہ ز سبو بشیشہ و ز شیشہ بجام

قطعہ

از جام بدستِ ساقی و از دستش
اندر کفِ یار و از کفِ یار بکام

پاپوش کہ عیب ہاش بے پایان ست
گویم تنجو پوست کندہ بہتر کان ست

بایست ز چرم نرم و این سرتا پا
سخت است از انکہ ساختِ سختان ست

تو نعل در آتشی از ان لیک بگو
ہمپائی چون کند کہ رہ گردان ست

من حیلہ بہر تو بنمایم بر پاپے
سر پای بزن بغم کہ کار آسان ست

استغاثہ ہنگام درد گوش

بریک پا ایستادہ صد بار بخوان
با حضرتِ بوٹ پای من عُریان ست

و بعد از نصف این قطعہ شفا یافت

ای نیک اُذن بعرضِ من گوش گذار
بشنو کہ ز دردِ گوشم اندر آزار

سرگوشی می کنند اعدا با ہم
یعنی کہ حبیب کر شد و شد از کار

ای شاہ بحقِ آن جگر گوشۂ تو
کز بعدِ وفات کربلا یافت مزار

ای شاه بگو شواره هائی که بعنف　　با گوش بریده برد شامی خونخوار

این علت را بگو شما کے که سزد
تهدید کن و ز گوش من بیرون آر

کیا محرم ہیت نہ روزیاتِ گو برچاپس گنس　　وچھتہ کیاہ میاپس ڈہس کتو پیدہ گو عاشر پتُر

غزل

رفتم که حال گویم آن یار بیوفا را　　گفتا خموش باید عشاق بینوا را
جانم ز تن برآمد چون یار آمد آرے　　مهمان که می درآید خالی کنند جا را
ای زاهد خشک بگذر چون وصل یار خواهی　　در بزم او رهی نیست آلوده ریا را
ایدل هوای زلفش از سر بکش که دیدم　　در وی قلوب عشاق فی السجن کالاُسارا

ولہ
سنگین دلت جیبا جهدی نما و شکن
شاید که لعل یابی در جوف سنگخارا

دل از خیال یار ترا در خیال چیست　　با ما بگو که این همه فکر محال چیست
میدانم اینقدر که نهالے نشانده　　بار مراد خاطر تو زین نهال چیست
رخسار و ابروی صنمت گر نه آرزوست　　گاهی سخن ز ماه و گهی از هلال چیست
واعظ ز گفته تو من از ره نمیروم　　خاموش باش بیهده بحث و جدال چیست
ما از قدیم کشته خود را درود ده ایم　　از گردش ستاره ندانم ملال چیست
چون واقف است دوست زما فی الضمیر تو　　ای بو الفضول فایده قیل و قال چیست
مفتی بر غم غیبت میخوار میکند　　بیچاره بیخبر که حرام و حلال چیست
این عقده حل نگشت ز رای دو صد حکیم　　دنبال چشم آن بت عیار خال چیست

ولہ
گفتی دل حبیب نه جای محبت است
مطلب اگر می است قصور سفال چیست

یاران نشان آن بت پیمان شکن کجا　　جائیکه هست شمع من آن انجمن کجا
انجا که بلبلان ز گل من بناله اند　　باد صبا بیار خبر آن چمن کجا

آشفته خاطریم وازین باغ بیخبر	سنبل کجا و لاله کجا نارون کجا
گفتم مگر ز وصل تو یابم مراد دل	گفتار زبان لال کجا وین سخن کجا

وله

خوش باش یار رقیب که بدنام میشوی
پرسی اگر حبیب غریب الوطن کجا

از بسکه همدم ست و قرین بخت بد مرا	هرگز نکرد پرسشی آن سرو قد مرا
اغیار بطلب بوصالش رسیده اند	سودی نکرد در طلبش جدّ و کد مرا
حاصل نه چاپلوسی میکال هیچ بنسبت	روز ازل که خون جگر شد رسد مرا
منکر همیشه در پی آزار عاشق ست	نبود عجب که رنجه کند در لحد مرا
صیّاد کے زیاد من آن آشنا رود	گر زانکه در قفس بنهی تا ابد مرا
خوش آمدی جنون سر من خاک راه تو	کآشفته حال کرد و پریشان خرد مرا

ابیات

از کار بسته چند زید تنگدل حبیب
حلال مشکلات کن آخر مدد مرا

متفرقه از اساتذه

گفتمش از صحبت گرمت چه باشد خوبتر	آن بت کشمیر گفتا در زمستان کانگری
گفتمش چشم ماندت بغزال	بت پنجاب گفت آهو جی
چه دانی ایکه ندانی زبان کشمیری	سپش بصورت و معنی عدیل شش کیک ست

رباعی

درین دنیا هر آنکس را که دست افتاد پیند س پٹ — که روزی بعد می بینی که کل روزِ سنه ثندس پٹ

رباعی

نه بینم امتیازی در نفوس ناکسان اینجا
فضیلت چهی دِوان گوگجن مجن شهدس قندس پٹ

خط فرقش میان موی سیاه	کس چه داند که اینچه باریکی ست
موشکافان نکو همی دانند	کآب حیوان درون تاریکی ست

ابیات حبیب الله حکیم تا اینجا ختم شدند

انقلاب زمانه از شاکری

یارب چه موسم است که ناکس کسان شدند
بدروی گان دهر همه گلرخان شدند

بلبل خموش گشت و پرید از سر چمن
زاغ و زغن معتکف بوستان شدند

خوبان پرده‌نشین همه بی‌پرده گشته‌اند
بازاریان قحبه همه بیبیان شدند

سردار خلق سید و ملا و خواجه بود
مزدور کاسه‌لیس کنون خواجگان شدند

آهنگر و کلال و ندمال و سرتراش
نداف و شالباف امیر زمان شدند

سبزی فروش و زرگر و سقا و جلفروش
بزاز و پاره‌دوز امیر جهان شدند

بقال و باغبان و کفن‌دوز و گلخنی
شمشیربند و صف‌شکن و پهلوان شدند

قصاب و نانوا و کبابی و دیگ‌شوی
دلال و موزه‌دوز همه بیگ و خان شدند

اهل تمیز پای بدامن کشیده‌اند
سنگین‌دلان سفله همه نکته‌دان شدند

اهل سخا نماند و برفتند زاینجهان
سردار و پیشوای جهان ابلهان شدند

این ناکسان ناکس و گرگین نابکار
هر یک سوار گشته هزاران فلان شدند

ای شاکری خموش که علاف بارکش
ابیات فهم و شاعر و مشکوة خوان شدند

ریخته از شاه شجاع الملک

باالله که دزد دیده نگاه تو غضب ہے
در دلبری و ناز تیر اشان عجب ہے

نازد بسرم گرمی سودای تو در دہر
از ہجر تو پیاری میرا دیوانه لقب ہے

افتاده چو بر روی تو آن گیسوی مشکین
گویا بجهان روز مرا ظلمت شب ہے

در عشق مرا از نسب و اصل مزن طعن
ناصح عبث کیاہ مجھے پروای نسب ہے

در ذات تو جانان همه نازست و تکبر
از ما همه عجز است و نیاز است و ادب ہے

هم درد و غم و گریه هم افغان جگرسوز
دایم ز فراق میرے یک جان میں سب ہے

شد عمر بدرد و غم هجران عبث افسوس
خوش باش شجاع اشاه که پھر زندگی کب ہے

ریختہ از مختشم

دلی بعشقك یا دلبری گرفتار — وفی الجهان ترا عاشقون بسیار
دهان تنگك عند الکلام شیرین — وچشم مستك عند الخمار بیمار
مدام مهر و وفا کان میل خاطر نا — ومیل قلبك با ما همیشه ازار

ریختہ از تحسین

آمد بہار زود و لولالہ در چمن — باہم چمو پیالہ گرو ڈالہ در چمن
ابدل نبود کار بسنبل گہی نزا — از شوق زلف یار نگس زالہ در چمن
در دل خیال چہرہ و خال تو داشتم — رفتم بسیر لالہ بمی حالہ در چمن
ای نو بہار عمر زٹے جامہ ہیچو گل — مانند عندلیب رٹت نالہ در چمن
ای آفتاب حسن بیا زود تا بکے — شبنم صفت زشوق تو زو گالہ در چمن
تحسین درین بہار دل عاقل مرا — دیوانہ کرد سنبل متوالہ در چمن

ہندو پسر

ہندو پسرے چہ شوخ و شنگ ست — لعل لب او عقیق رنگ ست
چون میزدمش بناز می گفت — آہستہ بزن کہ کوچہ تنگ ست

دوبی پسر

دوبی پسرے بحسن چون دانہ در — از آب لطافت ست سرتا پا پر
دل برد و نمیتوان بگویش رفتن — یعنے گرو ماست بہیش گا ذر

گوجری پسر

گوجری تو کہ در حسن و لطافت چو مہی — این دیگ دہی بر سر تو چتر شہی
از لعل لبت شیر و شکر میریزد — ہرگہ کہ گہی لیو دہی لیو دہی

لطیفہ

دوش رفتم بخانہ باہی — ہمہ شب بود مجلس آرائی
وصف آن خانہ را چہ خواہم گفت — کیک رقاص و پشہ سرنائی

ریخته

تو با نامحرمان اکثر بسیر باغ میرفتی — بغیرت دمبدم سوزم چو فتله تیله گرنڈن ہٹ
نیم چون قطبِ مسکین تا کنم ہر شب منتڈن ہٹ — بشاشم روبری دایه ہا استاده منڈن ہٹ

ریخته

بہره مندست آنکه باشد برطعامش ناڑه ہن — شب ہمه شب با نگارِ نار پستان ژرا
ای ز لذت بیخبر اصلا نمیدانی که چیست — قدرِ آن ساعت که باشد بهراڑه اندر لیا

مهدی ﴿ دیکه ﴾

من آن طفلم که در مکتب ادیبم یار باییستے — چو مصحف پیش چشمِ من رخ دلدار باییستے
بگوئید ای مسلمانان چسان با روزه میبازم — ز شهدِ لعلِ نوشینش مرا افطار باییستے
دلِ دیوانهٔ مهدی چو منصور از خیالِ او — انا الحق میزند ہردم ولی بردار باییستے

ریخته

باده چون قلقل سراید ساز چون کین کین کند — سوزِ عشق اندر سرم چون ما پچھ گن گون گن کند

مخمس ریخته

چون کرمِ نشستیم برین ہا که گبس ہٹ — یا اسپ گرسنه که کند صبر ز لبس ہٹ
رم خورده ز چینده نشستیم ببس ہٹ — ما نیک و بدِ خویش فکندیم ز لبس ہٹ
حقا که بود پرورشِ طفل ببس ہٹ

تعلیم سے نفرت ہے مسلمانوں کو ہیہات — اصرار ہے واعظ کو پڑھو علم ہی دن رات
سکھلاتے ہیں اخوان وطن اور ہیں کچھ بات — منعم کند از خواہشِ دل تیر بر خرابات
زانرو که غذا کاہشِ جانست نبس ہٹ

رنجے نکشی تا که ز گنجے نرسد سود — تا نارِ مشقت نفروزی ندہد دود
در مدرسهٔ مدرسه جز کاشت که بدرود — پروردهٔ راحت نبرد راه بمقصود
این عرضه کسی راند که دب خورد دبس ہٹ

جز ہمتِ مردان پیِ تعلیم نسق نیست — راہے که بود سہل ز اقسامِ طرق نیست

اسبابِ جہان سدِّ رہِ طالبِ حق نیست	ز اسباق بمدرسہ ما ہیچ سبق نیست
بیمارِ غمش را نبرد خواب کس بیٹ	
از تیغِ غمِ قوم کہ دارند دلِ ریش	زدنشترِ ہمدردیِ قومی بجگر نیش
ز اخلاصِ مہ و سال و شبانروز از ان بیش	بر خاک درِ دوست نہادند رخِ خویش
آنانکہ شنیدی کہ رسیدند بس بیٹ	
صد شکر ہری سنگھ مہاراج بہادر	در عہد وہی این جلسۂ اسلام زدہ سر
اللہ کے کبریا سے دلِ اسکا ہو منوّر	جڑ اسکی بڑی تا با بد ہو وے بہ کشمر
راحم ہو مسلمانوں پہ یہ بھی غم واتب	
اعراض ازین خدمتِ قومی ز چہ فرمود	این حرکتِ بیہودہ امیر از چہ کہ بنمود
کردیم بسے سعی درین عقدہ نہ بکشود	معلوم نشد ہیچ کہ او را چہ غرض بود
زین فرقۂ اندوہ کہ انگند جتس بیٹ	

در تعریف پنڈت نریندر ناتھ صاحب سابقہ گورنر کشمیر و خواجہ سلام شاہ صاحب نقشبندی

تحصیلدار شہر خاص مصنفۂ خواجہ امیر الدین صاحب امیر اوّل مدرّس فارسی نصرۃ الاسلام

مرحبا آفرین نریندر ناتھ	جیل لدنہن ژہ جلد دُرگت چھ
دنوی سرکارنی ژہ حکم بتار	ہا گورنر ژہ میانِ پرجا رَچھ
رسُن نہ زن ہاک بتہ ژوچہ تہ ماز	ہفتسی منز کرُت ژہ سارُک سوچھ
سوچھہ راز آوبہانِ کن شہرس	بوچھہ دیو گو فنا رٹت مندچھ
غلہ سوچھہ بوزتھی ونے کیاہ بو	غلہ دار نہ کیاہ چھہ ژیٹان وچھ
بوچھہ مسکین جماعت آس مران	ان نہ میلان متن کرت تچھ
پار میو غلہ ہیوتہ کاشر مُود	پننن پہرہ گیہ نہ پردن دچھ
غلہ گیرن نہ کاندرَن نہ پچُن	نرخ والت متن ژہ والنچ چھ
کمہ مندورہ لزہ غلہ دارو	ریختہ کلُرن کرت کیاہ چھ

روپیہ کرتھ خر سوار کرُک
زیرِ کرتن بن خبیثنَ کا تہہ
نقشبندی سلام شاہِ پیر
امِس تحصیلدارہ سُند بیشک
مارکولہَ وان پاٹ غلہ دارن
سارِ پر جاژہ چہی گران آہی
پھوی دعائی امیر امرتسر
غلہ ارزان ہوگیا تاریخ ۱۳۳۶

غلہ آسِت یو چھو کرمُت وَچھ
ڈام لاگُن بن نلَن نشِ پچھ
چھوی مُدبّر کنُوی بجایِ لچھَ
غلہ گیرن سزا چھو کافی پچھَ
کاشتکار تیہ چہہ لونان کچھ
پاندہ چھو کہ پھٹہ یم چہہ تا پاندچھ
پھولہ وُن آسَ چون گلِ نمچھ
سالِ ہجری برائی سموت رچھ

مخمس خواجہ امیر الدین امیر بر غزل ملّا حبیب اللّٰہ تبقریب جلسہ سالانہ انجمن نصرۃ الاسلام سرینگر

عنبر ندسوی نور و ما انہ گٹس کُن
از جہل کر بستہ شب و روز جبٹس کُن
از ہمتِ دو نیم شتابندہ رہٹس کُن
مائیم زاد بار نظر ما کہ لِٹس کُن
چون تشنہ کہ حیثیتش نگر است اٹس کُن

یہ جلسہ تعلیم مسلمانوں کا ہے عید
اظہار مسرت ہے بزرگوں کی ہے تقلید
کرتا نہیں افسوس مگر قوم کی تائید
از اطلس و زربفت ندانم چہ خطا دید
دیوانہ ما گوشدہ مشتاق پٹس کُن

اس قوم کیخاطر یہ جہالت کا ہے اک کوہ
جس سے کہ یہ دیگر ہوئی قابلِ اندوہ
قسمت کا یہ لکھا ہے تو پھر شکوہ سے کیا ہو
در محفلِ علم از کس و ناکس بود اندوہ
صد حیف کہ ما راہ بنا ہیم و لِٹس کُن

تعلیم مسلمانوں سے رکھتی ہے دل پُر
اور غیر کے امداد میں ہے اسکو تفاخر
ملیکا مِلاتے ہیں جو ہم اُس سے کبھی سُر
کردہ ز غضب چین بجبین گوید دُر دُر
ہر گہ کہ ضد دست مشتِ نحمہ تشٹس کُن

زاہد بسوی کعبہ روان ما بکنشتے
انگاشتہ از جہل جہنم چو بہشتے

از ننگ نہشتے زکفِ خود نہ نہشتے — ناموس اگر مسخرہ جہل نگشتے

بائل نندی شاہ ولی باندہ کٹس کُن

ہر قوم کا تعلیم سے ہے سبز گلستان — تعلیم ہے ہر بزم میں چون شمع شبستان
ہیں منزلیں سب طے موٹر تعلیم سے آسان — بر مرکب جہل آنکہ نشستہ بیقین دان

گرد ید سوار خر و رخ کردہ لٹس کُن

بیفایدہ بر نبض نہی دست طبیبا — از وصل چہ پرسی کہ وصال است قریبا
برسید امیر آنچہ کہ بودہ است نصیبا — دیدی سفر مرگ چہ خوش بود حبیبا

محتاج نگشتیم درین راہ ٹس کُن

گھر کی جو کہ مرغی ہے وہ ہے دال برابر — کیا نظم لکھیں صاحبو ہر سال برابر
دیتا ہے نہیں داد کوئی بال برابر — فرماتے ہیں آ پائیں یہ سُن فال برابر

بکتا ہے یہ کیا و چھو میس اڈہ ژٹس کُن

ایضاً از خواجہ امیرُ الدّین امیر۔ مُدرّسِ نصرۃُ الاسلام

وچھن از مدرسک یم لڑکہ ساری — چھہ کوچن بازرن فیران ژوپاری
پرژہان لوک اک اکس نش دست تہ پایہ — چھہ پھیران کیازہ یم درکوچہ بازار
غرض یمہ پیدا اُک لازم چھو باون — مسلمانن نہ ہندن اگوش تہاوُن
جنابِ نائب شاہِ معظم — حضور ویسرائے مشہور عالم
تہنز بیگم شفیق صنفِ نسوان — چھہ فرماوان خلقن منز یہ اعلان
مسلم کت یہ چھی مشہور عالم — ہندستانس اندر پیوستہ پہم
چھہ وہ لچھہ نُشر مران دِ ردّتِ سال — چھو پانژن منز گژھان اکھ اید اطفال
ڈُوہس منز پانژساس اطفال موجود — ازین دیناہی دُون سیدان نابود
گژہان نِم مژہ تل زامرِ خدائی — ہیَن ماجن دِوان داغ جدائی
یہ کت بوزِت خیال خانہ اینو — شُرن ہندہ رچھنک احساس دینو

چھہ کمہ سِن شُرمران یِیہات یِیہات
موافق کھِن نہ میلان ناتوانن
پہولن یامت گرہان چھی یرہ تامیت
چھوزانان ہول ہوچ ازروی شفقت
ولیکن چھوکنہ سپدان حال معلوم
چھوکھن تہ چن ہمن رٹوت بیکبار
کرن کیاہ کار دنیا چھوم یہ اشکال
فوہی یُد آسہ فرزند گرامی
غذا شُریئے چھوک دیوان ٹھسِ ہیٹ
کران انکار شُرہا وان کاوَن
نسَہ یہ یسہ کھیئی میا نوہی اَکُل خان
غذا جزوِ بدن سپدس نہ بالکُل
سوزارہ زورہ ادہ کھیوان لاچار
تُرکان معدس اندر آنچار کی پاٹھ
باندازہ اگر دیہ ہیوک خوراک
دوئیم زانیو نہ زہ لس پان ناوُن
یہ چھُو احفظان صحت دِتہ انصاف
بدن پوشاک تھاوُن صاف نہ پاک
وندس آسان بے پوشاک کیتی
مُو نیا ہمن ظاہر چھو سپدان
وُنان چھوہ شرنہ گرُزاہ چھو نہ توران
ہمَن قوہ لاگھو یُد گرم پوشاک
غریبس لس چھو کافی نارہ جوشی

شُرن ہُند کیازہ ہُر تعداد اموات
لباسِچ چھکنہ صورت بی زبانن
زکمزوری یوان چھک جلد شامت
شُر ولبو مرضہ نش الحمد صحت
شُرن جسمس گرہان طاقت چھو معدوم
زبد ہضمی غذا در معدہ بیکار
نحیف ولاغر و کمزور اطفال
چھہ مالس مایہ ہمتسندہ نیکنامی
ہمی کن چھک گرہان معدس اندر ریٹ
ہنُو کاوُرہ کھیوُلس ہُرہ راوَن
ہمَس نہ میل توہ تس نہ ورہ کھیاوان
کران توہ چھو تجاہل تہ تغافل
برن رٹن چھوہ توسہ آسان آنچار
بہ شُرحالاک آسیا بلکہ گھرہ کاٹھ
ہمیشہ روزہ ہن تہو حیثِ چالاک
رٹن ورہن تہ بالکل آب ہاوُن
بدن تہ کپرہ آسن میلہ ناصاف
گرانی مرضہ نش لوکٹن چھو بیباک
اڑانی دند ٹکر چھک تیرہ سینتی
چھو گر ادہ تھندہ نشوک پُودہ یدان
سو تیری ہیت یُد گُل آسہ مُوران
لسُن ما آسہی تہندوی خطرناک
تمی سینی سو شُرو اراہ تو سئی

یتھی کن نقص واراہ آنھنہ رستی
تموتقصو نکُٹ ون کنھہ لسیے

شتن سجہ ہندِ خوفہ وارشن شُر
ترزنبن گرژہ تُتھہ خالی گژہنک مُر

چھہ گوڈنچ کتھ تہوِ اینا مر ملحوظ
کہ روزن شُر تہندِ کنتھہ کنہ محفوظ

برایِ صحتِ طفلِ صغیرہ
گرواز عقل تدبیرِ کثیرہ

کرِو فکرِ و تدبُر بے تاُمل
چھہ ضایع کیازہ شُر سیدان بالکل

نہند کیاہ کیاہ چھہ اسبابِ ہلاکت
یہندہ پیچنچ چھہ کیاہ صورتہ آفت

کرن کیاہ بیہ شہرنِ ہندِ چھہ تدبیر
نِنی تدبیرِ اَس کرہ ہَو بہ کشمیر

کرو ورہس اندراک دوہ مقرر
سکولن مدرسن منزی چھو بہتر

تتِی سُوچو سمت تدبیر ساری
گرو تدبیر تم درمُلک جاری

کرِو حفظانِ صحتک انتظاماہ
بلاشک چھی عجایب نیک کاماہ

گرثن تہو بہرہ ورہم خاص نہ عام
کرن حفظانِ صحتُک تہو سرانجام

ظریفانہ کلام

امیرن وُن بنن کن مشورہ جان
عمل اَتہ یٹ کری یسُ آسہ انسان

جب کبھی دلبر سے کھٹ پٹ میکنم
صلح کی تدبیر جھٹ پٹ میکنم

جس کو آئینہ سے آتا ہے حجاب
جوکہ ہے مشہور اب عصمت مآب

آج ہے آنیکو وہ مستِ شباب
اسلئے گھر کی سجاوٹ میکنم

شاد ہُوں کیا عالمِ اسباب ہیں
بیوفائی آگئی احباب ہیں

ہے جو مرنے کا تصوّر خواب ہیں
سیر قبرستان و مرگھٹ میکنم

بادہ خواری ہیں بھی ہُوں یکتائے فن
سینکڑوں گیلن ہوں ایجانِ من

چنپئی وسکی برانڈی شمپین
منہ لگاتے ہی صفاچٹ میکنم

آجکل معشوق دور رکھتے ہیں ہم
رات بھر اے ہمنشیں تیری قسم

دونوں نغلیں رہتی ہیں اپنی گرم
ایک کو جٹ ایک کو بٹ میکنم

آٹھویں یا پندرہویں دن ہیں کہیں
پاس میرے آتا ہے وہ نازنین

پا کے فرصت وصل سے اے ہمنشین | دونوں گالوں ہیں چاپٹ میکنم
پی گئے ہو زاہد البیکر ادھار | اب نہ میخانے میں آنا زینہار
کہہ رہا ہے شاد ہو کر منہ پکار | جبہ و دستار کو رٹ میکنم
جامہ زیبی کو لگا بیٹھا سلوٹ | چھوڑ کر پتلون باندھا ہے لنگوٹ
دیکھ پایا ہوں اگر پتلون کوٹ | قطع از مقراض جاکٹ میکنم
بادہ خواری میں ہوں یکتائی جہاں | کیا پلائیگا مجھے پیر مغان
مجھکو پینا کھیل ہے اے مہرباں | نوش خم کے خم غٹاغٹ میکنم
ایسا ہرجائی کہیں دیکھا سنا | اسکو چھوڑا اس سے یارانا کیا
میں بھی یونہی دھوکے کی ٹٹی لگا | اک نہ اک سے روز اٹ سٹ میکنم
کیوں میاں اسطرح ہو اندوہگین | جبکہ خود فرما گیا وہ نازنین
عذر کوئی اب مجھے بالکل نہیں | ہرچہ میگوم وہ جھٹ پٹ میکنم
گر نہیں سنتے نہ وہ میری سنیں | میرے دشمن ہجر میں تنکے چنیں
در بغل لیکر تصور میں انہیں | عیش بالائے چھپر کھٹ میکنم
کیسی ہی مشکل سے مشکل ہو زمین | طبع موزوں میری رکتی ہی نہیں
روز میدان سخن میں ہم نشین | فکر کے ٹٹو کو سرپٹ مے کنم

مرثیہ متعلق فساد شیعہ و سنیان کشمیر از خواجہ سعد الدین ڈار بو تخلص سایل غفر اللہ لہ

اثنا۱۲ عشر رجب بین روز یکہ فتنہ زا بود | بر اہل خطہ آن روز حشری مگر بپا بود
خلق از وبا فسردہ نے زندہ و نہ مردہ | ہر یک چو نقش پردہ گوئی ازین بلا بود
در ہمچنین وبائی از فتنہ ہوی و ہائی | خود روز فتنہ زائی چون روز کربلا بود
دلہا ز فتنہ پر غم ماتم گرفتہ عالم | طرح سرای ماتم این قصہ را بنا بود
شب بود ہر جفا جو بود اندرین تکاپو | چون روز شد بہر سو غوغای این قفا بود
زد قوم شیعہ دون بر سنیان شبخون | کز سنیان دگر گون چون طرح آن نزا بود

از هر دو سو هزاران مجروح سنگ باران   وز ضرب چوبداران هر خسته در نوا بود

شد شعله خانه افروز چون برق خانمان سوز   هر شیعه در ان روز از خانمان جدا بود

آتش زدند یکدم در صد سرای پی هم   بهر سرای ماتم ماتم بهر سرا بود

مردم چو سیل مواج غران چو خیل مهراج   هر یک ز میل تاراج پران چو نر گدا بود

برباد شد دفینه در خاک شد خزینه   چون می در آبگینه آتش بسینه ها بود

بردند خز و دیبا از دلبران زیبا   هر خانه خوان یغما گوئی که از خدا بود

کدبانوی سراها از غارت و جفاها   نی پرده در نواها در پرده بینوا بود

کردند اهل غارت با دلبران حقارت   زین قوم بی طهارت صد پیرهن قبا بود

در ریخت زر بدامان تا دفع شر شود زان   مومن چو نامسلمان زر برده بر جفا بود

هر سو ز حکمرانی برخاسته فغانی   نی امن و نی امانی نی چون و نی چرا بود

از دار و گیر حکّام هر یک فتاده در دام   هر خاص و عام زایام تقسیم این بلا بود

هر پنڈت منافق با شیعه موافق   بیچاره مومن الحق صید دو اژدها بود

از حشوهای رشوه هر پنڈتی چو حشوه   با شیعه بعشوه بر قصد جان ما بود

جمعی غمین ز تقدیر فوجی حزین ز تشهیر   خلقی به بند و زنجیر در حبس مبتلا بود

فوجی شده حصاری بدیست و بازخواری   شهری ز بیقراری گم کرده دست و پا بود

هر شیعه نزاری بر قصد سنی آری   چون سگ پی شکاری آماده بر قفا بود

کرده پی حقارت بر مومنی اشارت   کین دزد یوم غارت وین مست مرحبا بود

بر ره بود درویش آید یکی چو سگ پیش   کاین هست آن ستم کیش کاتش زن سرا بود

گر شیعه دلاور آید بدست خنجر   القصه دست بر سر از دست نارسا بود

نی زاهدی بمرقد نی عابدی بمعبد   چه معبد و چه مشهد بی صوت و بی صلا بود

از دام رست گر کس شد جیفه خور چو کرگس   وانکس که داد واپس وابسته بلا بود

این فتنه تا به شش مه شد فتنه زا ز شش ره   زین ره نعوذ بالله بر خلق صد جفا بود

زین قصه بس سخن ها افتاد در دهن ها   خود نقل انجمن ها این نقل جابجا بود

آخر ز فضل بیچون شد داد رس بجمون … آن راجه که قارون پیشش یکی گدا بود
چون شد ز فصه آگه کردند قصه کوته … لطف عمیم آن شه این درد را دوا بود
چون فتنه و وبا هم در خطه بود باهم … زین فتنه آن بلا هم آتش بزیر پا بود
کین فتنه در زمانه خود بود و شد و باگم … حیرت فزای مردم این طرفه ماجرا بود
سر بر زد از دل صاف سایل ز روی انصاف … احراق شیعه گویا شکرانهٔ وبا بود
۱۲۸۹

از دیوان ابی الصفاء رضوانی در چگونگی خطه کشمیر و ما یضاف الیه

چه ساعتیست مبارک که بعد طول امل … هر آنچه خواهش دل بود گشت مستحصل
هزار و یک هوس پخته ام که تا کامم … گرفت لذت این نعمت آکه اجل
مرا بجاه و جلالش قسم که چون کشمیر … بیافرید خدا خطهٔ بروز ازل
همه چو دیدهٔ عشاق عالم آبست … ز رود و چشمه و تالاب و آبشار و چل
برای جلوهٔ گل فرش کرده باد صبا … ز سبزه هر قدمش را به اطلس و مخمل
چو شیشهٔ می گلگون مدام میجوشد … ز عکس لاله و گلهای آتشینش ڈل
بیا و منت رضوان مکش برای بهشت … که جلوه میدهد اینجا بهشت بر هر تل
ببین بخوبی این گلستان که لالهٔ او … بدفع چشم بدان دود میکند حرمل
ز تاب عارض خورطلعتان بهر کویش … بمانده در شب تاریک حاجت مشعل
درین بهشت بسی کافران بی مهرند … که می کشند مسلمان چو مومن جڈبل
فلک که بر سر یک ماه خویش می نازد … خبر ندارد زین دلبران خوش میکل
برنگ شعله که از زیر دود می خیزد … بود نمود بتانش بجامه های چیتل
نخال عارض پنڈت زنان است که آن … سپند دانهٔ دلهاست بر سر منقل
ز بسکه خاک دراهست مادهٔ قابل … درین زمین نتوان یافت یکدرخت مل
چها گل است درین باغ بنجران و فسوس … که نیست بوی وفا در یکی هم از اول
خیال الفت وانس از غزاله چشمانش … بود چو صید گوزنان کرخ امبرزل

زفیضِ آب و ہوایش درین وطن عجب
اگر شگفتہ گل زعفران زبیخ بصل

دماغ خامۂ من باز تازہ شد گویا
کہ مشک خال بتانش باآمہ کردم حل

دران چمن کہ خزان رشک نو بہار بود
چہا بدل کند آید غزالہ چون بہ حمل

بہار گلشن کشمیر مے رسد یعنی
کہ تیغ غمزۂ ہر لالہ رو کند صیقل

مرا بشعلۂ آواز سوخت رضوانی
درا و ادای ہمان گلرخی کہ خواند غزل

ایضاً در مخصوصات کشمیر و ما یتعلق بہ بہ تحریر کیوینس ساحلِ ولر

ہزار ہا گلِ رنگین گلشنِ تقدیر
فدای یک گلِ خودروی خطۂ کشمیر

چہ خطہ ایست کہ خطِ پریرخان جہان
نظر بہ سبزۂ دلجوی اوست ہمچو زریر

زشعلہ خیزی ہر لالہ زار کہسارش
نمودہ چرخ چراغ کلیم را تو نیر

زنام بوی گلش در نگار خانہ کند
جہان زغلغلہ ہا مست بلبل تصویر

دم از حیاتِ مسیحا زند دم آبش
بخلقِ مردۂ صد سالہ گر کنی تقطیر

چرا نہ معدن زر آنچنان بود خاکش
کہ دارد آب و ہوایش خصایصِ اکسیر

گیاہ او ہمگی زعفران و خاکش مشک
ہوای او ہمہ عنبر فشان و آبش شیر

زسبزۂ لبِ ہر چشمۂ روان بخشش
خضر چو آبِ بقا یافت در جہان تنگیر

زہی زمین کہ کند طیب زعفران زارش
مشام روح امین را بر آسمان تعطیر

چرا نہ رشک جنان باشد او کہ دستِ قدر
سرشتہ خاک دیارش ہمہ بمشک و عبیر

بہشت این ہمہ کیفیت از کجا دارد
کہ از شمیم نسیمش جوان شود ہر پیر

ہنوز غبنِ عظیم ست باغبانش را
بہشت روضۂ رضوان و بوستانِ ارم
تمام باغ عدن گر خرد بیک انجیر

زناشپاتی یاقوتیِ انت ناگش
اگر تقابل خارش کنم شود دلگیر

خوشا نزاکت آن چار مغز لولابش
گرفتہ سیب سمرقند سرخیٔ تشویر

نظر بنرمیِ پشمی ترمہ و شالش
کہ ہمچو گل کندش جنبش ہوا تقشیر
بسی درشت و کرشت ست جامہای حریر

چه جای لطف و تماشاست قول پلوارش
ز آب چشمهٔ ورناگ و گنگوبل پانپور
چرا نه جبههٔ شان را بود بریق قمر
گرفته عکس همان قشقه بتانش چرخ
ز هند و خطهٔ کشمیر و پیر پنجالش
تو ایکه از غم عالم شکسته دل شده
بسیر باغ نسیم و نشاط و شعلهٔ ماه
هم از تفرج جهیل ڈلش بلو تکه ها
ز چیدن گل شبوی بهمت شعبه بار
هزار قافلهٔ بلبلان بهر منزل
بآن ولایت دلکش ز راج ننگن او
نظر کنید به تیغ کشیده هر موکه
ز شان حسن پری پرنش نمایان است
خلاف طبع محالست خود و لی دیدم
سیاه بخت ازل گر بدین دیار آید
چه جای بلبل خوشخوان او که زاغش
عجب مدار اگر بوم این ولایت را
بیا ببین که بهر جا مفسر بلبل
درین چمن نتوان یافت الغرض خاری
هزار ها ولر و بهت و ڈل و مانسبل

پی شکار منار و فکندن نخجیر
گل وجود بتانش چو یافته تخمیر
چرا نه از رخ شان تابد آفتاب منیر
سس بهر درخشان نمود از آن تعبیر
بکن قیاس بهشت و پل صراط و سعیر
دمی بیا و کن اینجا علاج قلب کسیر
همان پری محل و چشمهٔ چنار کبیر
میان سبزه و نیلوفر و میاه منیر
درون باغ چنار و اطاق های حصیر
کشاده محمل گل گر زند صبا شبگیر
برای بام فلک زینه ساخت صنع قدیر
نگر به گردن افلاک میزند شمشیر
که قلعه هاے سما راهی دهد تکسیر
درین خصوص بجاکش بود عجب تاثیر
بیکدو روز شود صاحب کلاه و سریر
بمثل طوطی شکر شکن کند تقریر
هزار فرد نما حاصل است و صد توفیر
نشسته مصحف گل را همیکند تفسیر
بغیر ما بخی غرا چه کس کش بی پیر
عجب که مردهٔ این فرقه را کند تطهیر

روز برف بر قلّه	چگونه خیر داز اینجا دل تو رضوانی که هست خطهٔ کشمیر قید بی زنجیر	پلوار نوشته شد

شتا و خطهٔ کشمیر و خیمه ام به قلل
گرفته برف همه سوی مخرج و مدخل

فلک بکین و زابرش هزار چین بجبین | فسرده آتش و خون بسته در رگ اکحل
نه مونس و نه رفیق و نه بوی آبادی | بجز وحوش و دد و دام و بیشه و جنگل
جگر دو لخت و شکم سخت و دست و پای کرخت | جهان سفید و شب تار و هاو هوی اجل
کُلَه چو کاسهٔ مرمر جبین چو تختهٔ یخ | گذشته کار ز مالیده ها و کرک و کول
گره شده ست زبان در گلوی آتشخوار | گوزن و آهو سرخه نهاده سر بکفل
چو نافه خشک شده خون کانگری بدلش | چو لاله سرد شد از ژاله آتش منقل

قصیده در تعریف چای

محل خوف و قدم بر صراط و منزل دور
مدد کنید در این وقت ای عصا و حیل

از علامه محوی

چای یا اکسیر تن یا راح روح ماست این | یا دماغ آشفتگان را فرحت دلهاست این
چا نگو غیرت فزای بادهٔ خلدش بگو | یا رحیق سلسبیل جنةُ المأوی ست این
چای یا آبحیات مردگان خواهاست | یا نگر سرمایهٔ بیداری دلهاست این
شیر او بهتر ز شیر مادر گیتی بود | طرفه تر شیری که هم آغوش شیر ماست این
مسکه اش بر روغن گاو زمین چربیده است | بلکه از گاو فلک هم برتر و بالاست این
در نمک یک پرده افزونست از هر نعمتی | چای دار دگر بگویم سید النعماست این
پیالهٔ چای ست این یا غیرت طاس قمر | چشمهٔ خورشید یا قندیل بزم چاست این
در میان جام چینی جلوهٔ دیگر دهد | لاجرم چون لعبتان چین بسی رعناست این
سوخت دل عود قماری را ز رشک هیزمش | میتوان دانست رشک صندل و طوباست این
چمچهٔ او رشک جام دسته دار جم بود | ماهی دنباله دار بحر لذتهاست این
خیز ای باد صبا گو مرحبا بر چاکتان | نقد جان خود فروشیده خرید احیاست این
بهر ابنان شکم پر کردنش مقصود نیست | بهر تفریح دماغ و فرحت دلهاست این
جلوه گر شد چون بساغرهای چینی بر بساط | شد یقینم مایده از عالم بالاست این
ذوق فایق را فزاید کار را لذت دهد | فی الحقیقت در حلاوت نعمت یکتاست این
دم زدن از مدحت چای خطا جای خطاست | تو کجا و وصف چا محوی نه حد ماست این

ببوج نامه من تصنیف حمیدُ الله

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد بیحد و ثنای بیعد مر خالق بیچون که کارخانهٔ عالم دون بصنعت گوناگون آراسته و نگارخانهٔ خلقت
بحکمت بوقلمون پیراسته در عالم از نسل آدم کس نکرد که ضدش در پس نکرد چنانچه ضحاک و فریدون و جام و
قارون تا از ضدیت هر شی باحدیت و فردیت وی اقرار کنند بندگان کمال حکمتش دانند و بندگان
قدر نعمتش شناسند بهار را قدر و منزلت از آن است که در پیش خزان است بهر حال ما انار را تسلیم و تحمل باید
و رضا و توکل شاید تا بر عادل و جابر شاکر باشد و صابر نه شاکی و خسته خاطر زیرا که اوضاع زمانه
روز بروز بتر همچنان است که گاهی عادل خان را بر چار بالش بخشایش نشاند تا خلق را بآسایش
رساند و چندی قاهر بیگ را بر مسند ریاست نهد تا اهل تنبیه را سیاست دهد چنانچه درین ایام
حسرت فرجام از چرخ چرخ ستمگر و سفله پرور کشمیر جنت نظیر از تصرف خانِ خانان سمو المکان نواب
عادل خان بدر رفته بر ملازمان راجه راجگان سلطان شهر ناپرسان تاراج سنگه مسلم گردید حریص
سنگه در رعیت پروری و مرحمت گستری در بندگان عالی نامی بود و از همه گرامی بخدمت
صوبه داری مشرف گشته از بسکه شفقت رعایا و مرحمت برایا مرغوب خاطر عدالت ذخایر بود
هنگام وداعش مواعظ کافی و اندرزهای وافی نمودند فرمودند که عدل و داد بهیچی باید کرد که
متوطنان خطه از حکایت و شکایت خاموش کنند و قصهٔ غصهٔ فراموش و رسمی جدید پیش باید
گرفت که شاهان ماضی در دخایم و مقابر راضی و شاد شوند و بزهی و خهی یاد کنند یعنی اگر
کیسه بُر بیچاره را احدی بسر پنجه رنجه کند دستش باید برید و دزد عاجز را از گوشمالی آزار دهد
شکمش شاید درید و رهزنان قطاع الطریق اجازت دهند که همچا با شغل خود مشغول شوند و
وام داران را بشارت رسانند که آنانکه نام قرض گیرند کشتنی او قرض گیرند و آنکس که یعنی کنند
مزاحمش نشوند و هر که بگریزد تعاقبش نکنند خراج آنها بر مطیعان حاضر نهند هر چه بیابند بگیرند
و چون بمیرند بمعاوضهٔ مال و منال اهل و عیال شان برند بیشتر مزاحم نشوند نوروز عالم افروز در این
زمستان کنند تا مزارعان از عدم لباد و اسپار خسته جگر نباشند بی مزاحمت قلبه در برف دانه پاشند

باج از دهاقین در ایام بهار بگیرند نه در زمستان که از شدت برودت بمیرند هر که قلبه راند از بی
حرمتی قدرش ندانند لباس‌ش بشکنند و بباد‌ش دهند هر که دو جنگی را بمصالحه در آید هر چه از و
بر آید ببرند و دستش به بُرند تا دوباره از بزرگی خود دم نزنند در چنین مجالس قدم نهد منافقان را
منصبی معین دارند تا از نیک و بد هر خانه خبر بیارند سگ گر بگوید کسی مسجد اذان + از قفایش زبان
کشند ازان + مستغیثان را جریمه بستانند تا رسم استغاثه از جهان برخیزد و مظلوم با ظالم نستیزد
در مجلس پشت بهم نمودن عین ادب دانند بر مسند با پاپوش نشستن غایت تمیز شناسند مقدمان را
از بابت تهٔ کنده پای ته کُنده بگذارند القصه چون صوبه دار مذکور وارد خطه گردید ولولهٔ حکومتش
سر بفلک کشید و زلزلهٔ سطوتش بایوان کیوان رسید فراریان نحوست آباد را استماع آوازهٔ امن و
امان فوج فوج میرسند بازار قدر دانی گرم دیدند در سرکار دولتمدار خود را عرضه دادند از انجمله چند
کس منظور نظر گشته بخدماتیکه حکام را ملزوم است مستقل گشته چنانچه گریز سنگه میر شمشیر
ادبار سنگه بخشی فوج شامت سنگه چهره نویس دیوث سنگه خواجه سرا بدل سنگه عرضی بیگ
مردار سنگه قابچی چرگین داس آشپز مفاجات قلی میر آخور رهزن باندی دربان خاین پنڈت
پیشکاره افلاس سنگه خزانچی مفتری داس دفتری خلاف راز دان عدالتی نادان کول عامل
نقصان تحصیل متصدی دیوالی داس تحویلدار چغلی بیگ وقایع نگار بهتان گور منجم رشوت بابا
قاضی فاسق شیخ مفتی قاتل حجام حکیم کاذب راهٔ فقر قانونگو فسادبٹ هرکاره عداوت کول
پٹواری خوشامد گنائی مقدم شده ازین حسن ترتیب و قانون عجیب ماموران ملکی نظامی و انتظامی
بهم رسیده که اگر از خرمن آن ترازوی طبعم بسنجد در عقل عقلا نگنجد جنس بیمروتی ارزان گردید
نقد و فا نایاب خواجه حسد بشرکت خواجه نفاق بر دوکان خراب بازار نشسته شام و سحر کمر بسته
بسودای سودا مشغول شدند زرد چوب و زعفران زرد رخساری و زنجبیل و فلفل تلخ گفتاری و
نمک شور و شرارواجی بهم رسید و نبات شیرین زبانی و قند خوش بیانی و مصالح مصالح را کسادی
پیدا گردید خواجه راحت باسن های عشرت شکسته از زنجیر حسرت و قفل عسرت در دوکان بسته
ناتوان و خسته در زاویهٔ عدم نشسته سه همی آید بجای تمر هندی + ترشروئی ز هندستان بخروار
دغا وازه بر کبابی نشست و آفسوس گنائی بر قصابی خراب بخار و یران گلکار بیغمبر دیوانخانه در درگاه

گیتی پناه بوم شاه شام و سحر مشغول شدند آن استادانِ چالاک دست هر روز اقلیمی انعام
می یافتند نظم گشت یکرنگ کشور و وادی + بوم در شهر کرد آبادی + در مساجد بجایگاهِ لبیب
چغد واعظ نشست و زاغ خطیب + گر شغالی بکوچه میر قصید + هیچکس مانعش نمی گردید + گاو را گر زاغ
کس میراند + بر جگر زاغ منتظر میماند + بود ورد زبانِ اهل خراج + دَرَم کار راج ملک کا تاراج + هر که
کارش برارباب قضا افتاد در دامِ قضا افتاد و آنکه محتاج دیوان گردید اسیر دیوان گردید از
کشاورزان محتاج ده چند خراج بردند بتهمت باجدهی تاراج کردند هر که همه خورد جان بسلامت برد
و آنکسکه همه داد بمذلت افتاد باغیان عمامه کج نهاده در سعی تدارک مطیعان افتاده باج دهان اهل
بیضه در کلاه شکسته از تنگدلی خجل گشته سرکش ملک برقلهٔ کوهستان نوبوک نی نشسته اقبال بیگ و
مددخان لشکر شکن برکمرهٔ کوه مالکن بمحافظتش سنگری بسته در سایهٔ عرعر مانند شیر نر غرغرکنان نظم
عالمی پر بیم در نیرنگ و ریو + هر طرف شور ست و آفات و غریو + گشت چون قسمت ششش دانگِ
فساد + یک بعالم پنج نوبوک و مریو + هر همه استاد در جنگ و جدل + بر مثال رستم و سهراب و گیو +
صورتاً آمیزکار و آدمی + معنیاً وحشی مزاج و جن و دیو + شرارت کول تضادت شاه آباد بود اتفاقاً
ملک قید نمود انواع فتنه انگیخت عشرت شاه بسلامت آباد گریخت مفتن مذکور از بادهٔ حسد
مست بتطاول پیوست هر چه دید بخورد و آنچه دریافت برد از ستم و تاخت کافهٔ عباد را دربدر
ساخت نظم بزرگی و حشم و دولت اتفاق آرد + بلا و محنت و ادبار را نفاق آرد + بوم شمع
اگر تا نزا شود روشن + جدائی عسلش رنج احتراق آرد + نخوت بزاز بر کلبهٔ فریب در بازار قصبهٔ
ڈوره مدمغانه نشسته خواجه حیا و مروت باسن هایِ موافقت یکسوئی در چارسوی منافقت و
دوری شکسته رخت سفر بسته در مدح آنها هر که گفته ست دُرِّی سُفته ست نظم بدتر زهزار
دشمن یک بار شه آبادی + فتنه ست و دغابازی کردار شه آبادی + زن آب کشِ مردم دختر بکشد
هیزم + با این همه کج بینی دستار شه آبادی + از نقد ستم سازی و زجنس دغابازی + دیدیم بهر سو
پر بازار شه آبادی + هم مال برد هم جان هم دین و هم ایمان + بدتر ز شیاطین ست دیدار شه آبادی
خوانی نعوذ بالله هر روز هزار و یکبار + در عمر اگر دیدی یکبار شه آبادی + نقصانِ نخیل منصدی
پرگنهٔ ادبار دوزی بتماشای زراعت برآمده انجره دید دشت در دشت و کوه در کوه و بنگ و

افسنتین انبوه در انبوه جوز ماثل در مزرعه شگفته مزارعان راعنان طاقت از دست رفته برکنار
زراعت مبهوت خفته عامل چون فصلی دید کامل از حضرت باری بصد عجز وزاری التماس
سال نیک نمود بجا کرد که جای آن بود کاذب راهزن قانوگو وعداوت کول پٹواری طلبید راه و
رسم سیاه و سرشت پرسید هردو متفق اللفظ گردیدند گفتند که از خروار دوازده ترک بسرکار هشت
بعامل و شقدار نه بقانوگو و نزار ودار ده وغیره خندار آن ده راس گوسفند پنج بزرچوبان شش
بخرج دیوان هفت بریان محصلان هرچه بجنس بیابند بستانند چون پندارند که ندارند محصلان
دنبال بگذارند تا مزدوری کرده بیارند عامل چون این سخن بشنید حسن تدبیر به پسندید بهر جا شقداری
معین کرد میوه از هر جنس که بود ضبط نمود و قدغن فرمود که هر که میوه خورد یا بسوی آن دست برد
نفیر کنند که فی الحال بمیرد گویند خواجه غریب شخصی بود در عنا و خوش خلق و دانا دهنی چون
غنچه تنگ لبی عناب رنگ ناگاه در مجلس او گذر کرد متصدی چون درو نظر کرد اندیشه ساخت
بشناخت که حمرت لب میگونش از خوردن آلو است وگرنه رنگ آلش از چه روست فی الحال
خوار نمود با نواع عقوبت گرفتار از صعوبت عذاب درشت بکشت فساد ٹهر کاره که بخلق الله
دشمنی بود فی سبیل الله این معنی موجب تباهی بخزانه پادشاهی دید بسرکار نوشتن اخبار لازم
دانست باین مضمون که در فلان ده شخصی از عقوبت نرسید و از صعوبت نبندیشید با آلوی خیانت
درزید عامل انجا از طبع درشت بعیر اخذ مالش بکشت اگر همچنین عمال ناقص الافعال بعمل بگزینند
در اندک زمان می بینند که در ملک چیزی نماند و در خزینه پشیزی چون این اخبار ملازمان سرکار
شنیدند حرفی واجب العدالت دیدند محصلان تعین فرمودند که قاتل و مقتول را بدرگاه ثریا جاه
حاضر نمودند و زبان عتاب کشودند که ای احمق بدکیش و ای مدبر کوته اندیش از رسم عدالت
بیخبر خاین مال را به تیغ و تبر از کمال بیهُشی بی اخذ جریمه میکشی خاصه خاین آلو که در سرکار حکم مرجان و
لولو دارد در حضرت ما معتمد آنست که خانه بدانه ویران کند نه آنکه جانی بنانی بستاند بعد از ملامت
بسیار و فضیحت بیشمار از سرکار قطع بدین امر گردیده یکی از ندماروی شفاعت بر زمین نهاد و زبان
معذرت بکشاد که این ارشاد سرکار نه بما فضیحت است بلکه عین نصیحت هر کس است اشاره اش
بس است بعفوش بر بنده منت نهند که تا بقیهٔ عمر با ستغفار پردازد و براهی بدین نهج نسازد

نواب معلی الالقاب التماسش قبول نمود فرمود که از تدارکش بکلی گذشتن نشاید بمعاوضه او
یکے از حضار مجلس تنبیه کردن باید تا عالمی بلرزد واحدی خیانت نورزد وسخن برین قرار
یافت که جلاد از هر سو چشم بسته نشاید هرکه دریابد دستش ببرد جلاد چون بدینمنوال چشم بسته
بشتافت گویند سقائی یافت شمشیر کشید ودستش ببرید از حاضران وناظران برحسن عدالت
از هر کناره نعرهٔ طوبی وآواز مرحبا برخاست پس علماؤ فضلای عصر وحکما واطبای مصر
حاضر نمودند تا علما فتوی گویند وحکما دوا جویند رشوت بابا قاضی شخصی بود کامل و
علامهٔ فاضل با یکے از سایل تقریر مسایل مینمود میگفت که فضل وهنر از من باید آموخت واحکام
دیانت از من شاید اندوخت کنز البهتان یاد دارم ومعلم اول در خلاصة الهذیان استاد
دارم نسخه کریما که از تصنیف فردوسی در اصول فقه مذکورست وانشاء هرکرن که در شرح هدایه
نحو مسطورست خوانده ام از پدر بزرگوار شنیده ام بلکه بچشم خود دیدهام که در قرآن الف حرفی است
کج بصورت کمان بعضی گویند مثل تربوزه گرد وغلطان ولام لفظی است راست تر از
قامت محبوبان شش ونیم نقطه بالای آن شکنندهٔ وضو چهار چیزست جامه پوشیدن و
آب نوشیدن ونان چشیدن نفس کشیدن نافض غسل پنج چیزست سرمهٔ چشم وخلال دندان
وشانهٔ ریش وآب بینی وآب دهان از ملحقات آن بنای مسلمانی بر هفت چیز است آرد و
روغن وهیمه وسالن آتش وآب وفرش خواب علامت ایمان منحصر در دو چیزست از ناف
تا بگلو خوردن واز عصر تا چاشت خفتن نظم زهد وتقوی وعمل بردند یکبار از زمین هست
اسمی مانده زان آن هم نماند بعد ازین + وقت آن آمد که خواهد اوفتادن اختلاف + عالمان
دهر را در نستعین ونستعین + از پی جنگ وجدل در زهر کسب سیم وزر + گر کسی خواهد بخواند
پی تحصیل دین + قاضی بابن چابکی وچالاکی بحث بجائی رسانید که علمای دهر وفصحای شهر
از فصاحت وبلاغتش در تعجب ماندند ویگانه مصر ونادر العصرش خواندند سردار فلک اقتدار از و
پرسید که ای فرد زمن وای شمع جمع انجمن سزای آنکس چه باشد که بے اذن سرکار از ملک خود
جوزی بخورد یا لوزی ببرد گفت کشتن وتاراج کردن وملک را جریمه گرفتن خون ومالش نزد قاضی
حلال اگرداران وزری است بر مفتی وبال پس بفتوای قاضی علم تجبّر بر چرخ افراشتند ومحصّلان

بهر سو بگماشتند غلغله از جهان بر داشتند و حکما را فرمودند که مقتول را زنده گردانند تا بعد از
اخذ مال بسزایش رسانند قاتل حجام که بر مسند حکمت با سقراط هم زانو بود و با بقراط هم پهلو در مجلس
دلیرانه در آمد بمعرکه بحث شیرانه در آمد مربع نشست و به بحث پیوست که فلاطون کجاست تا هر مرادی که
دارد از کیسهٔ من بر آرد بوعلی کو تا هر مرضی که گوید علاجش از نشتر من بجوید هر مردی را که حرارتِ رحم
باشد محجمه بر پیشانیش بنشانم نیش کم و بیش بران افشانم و از آن مرضش خلاص گردانم ضعیف
الباه را کافور کافی است و صاحبِ اسهال متواتر را حبّ الملوک شافی هر کرا قولنج بزانو یا درد سر
بکمر باشد حقنه اش از مجربات است و مداومت بر اغذیهٔ نفاخ و مُسدّد و مبخر از مجوّزات و از مقولات
مازریون و بیروج الصنم و شوکران و بزر البنج وغیره بتوعات مفید سایر امزجه دانند و از لحوم مرارهٔ
افعی و زهرهٔ پلنگ برادهای منکرج متنجن ساخته نافع صحیح و سقیم شناسند در قاتل الانتقام خوانده ام
هر که سرسام جانگزا ای بر ابهام پای از حرارت سردی باشد اگر بصحتش قصد کنند شریان و ودجانش را
فصد کنند در علاج اکثر امراض چشم از مجربات متقدمین علاج ها اخراج است گشنیز دوائی است
نزد حکما عزیز دافع حرارت غریزیه بجثه با درنگ تلخ طعم و سرخ رنگ تابان بشکل انجم تر و خشک
در درجه پنجم از متقدمین مفهوم است که معدنش کوهستان شهر معدوم سبحان الله اگر این وقت
حاضر میبود خضر در احیای موتی چه سحر کاریها می نمود در خواص با آب حیوان پهلو میزد و فلاطون و
ارسطو دست تغابن بزانو میزد نظم وصفِ این قوم سر بسر خامی + وه چه خوش گفت مولوی جامی
در علاجِ جگر چو پردازند + زعفران بر کورک طلا سازند + میزنند از دوا شناسی دم + نشناسند بهمن
از شلغم + بهتان گو منجم که در تنجیم آراسته بود و در تقویم پیراسته در میان سخن برخاسته گفت
من آنم که من دانم سرنوشت از ماسبق و مالحق برخوانم علمی که مراست کراست فهم و رسائی
کو که بر رموزاتِ تقریرم و بکنایاتِ تدبیرم رسد در علمِ هندسی یکتایم و در فن فلسفی بی همتا
گویند شمس ستاره ایست باریک چون زلف محبوبان سیاه و تاریک سها را کسوف از و است
و ثریا را الخسوف بود مطلعش نیم شب از جانبِ جنوب است و در شمال پیش از صبح غروب قمر
کوکبی است انور سایر انجم در انوار او گم مسکنش بر آسمانِ پانزدهم از اهلِ تدقیق تحقیق نموده ام
که لآلی کواکب بمثابهٔ درج است کهکشان برج است کابل و زابل ایران و توران ترکستان و

هندوستان کشمیر در زمستان برجی ست آتشی هندوستان در تابستان برجی ست خاکی با نهال
در هر حال برج بادی در ساعتی که ذنب با زحل که هر دو سعد اکبر ند در راس اقران گیرند اگر این
مرده اندفان پذیرد شک نیست که در اول بهار چون لالهٔ داغدار با چهرهٔ تابناک از خاک بر آید بر حسنِ
تقریرش ولاف تدبیرش از هر گوشه آوازهٔ تحسین و نعرهٔ آفرین برخاست نظم هست علم الغیب
خاصِ حضرتِ پروردگار + بر سر گفتار این ابله کسان باور مدار + گر بدی قولِ منجم راست انصاف
اردهی + هفت ساله دخترش بیوه نگشتی زینهار + بعد از تمامی سال سایر عمال بجاسبه حاضر نمودند
گویند بعاملی معامله بود سی هزار واصل شصت هزار باقی مانده نود هزار معزول کردند و آنکس که
همه خورده بود بعمل مشغول ساختند نظم باج ده لب گزنده از دندان + باغبانش بنیم لب خندان
رفته گردن مطیع را در دوش + باغبان را بروت رفته زگوش + هر که بگریخت رستگاری یافت
وانکه بنشست رنج و خواری یافت + مختصر قصه یاوه گوئی چند + خورده گیری و عیب جوئی چند
شکوه کردن ز حالِ ماضی چیست + گنه شاه و جرمِ قاضی چیست + عملِ ما مجسم است تمام + از بد
نیک شاه و قاضی رام + فعلِ شان گر بدست و ور نیکوست + همه در اختیارِ قدرتِ اوست +
وقت بخشایش آرد از ملکوت + بهر احسان عالمی هاروت + ور بخواهد خلق تاراجی + سلطنت
میدهد به جی + یارب این ظلم ها که بر سر ماست + همه از جور نفس پر شر ماست + گر عقوبت کنی
سزاواریم + ور ببخشی امیدها داریم + رحم بر ما بکن نعم مولائی + رفت کار از حد شکیبائی + گنج
رحمت که در نهان داری + از برای چه روز بگذاری + نور ظلمت شکن بکش ز نهان + ظلمتِ
ظلم دور کن ز جهان + همه مظلوم خطه کشمیر + از فقیر و غنی صغیر و کبیر + خاصه بیچارگان نوبوگ نی
هر که باشد ز ساکنان در وی + بر همه در پناه خود بگذار + از ستمگاری و شر اشرار + دارم
امید از عطای مجید + که روی از سر خطای حمید + سی و پنج و هزار و دو صد سال ۱۲۳۵ + هست تاریخش
ای خجسته خصال + با چنین بیدانشی نامه ام اگر چون آفتاب شهرهٔ عالم
شود آن هم از نا پرسان بود

تمام شد بنوج نامه حمید الله در سنه ۱۳۴۹

گنجینۂ نصیحت و حکمت یعنی ال نامۂ ابوالحسن مُلّا دوپیازہ

الخدا
الرّسول خیرخواہ دشمنان
الفرشتہ چغل مخفی
البادشاہ کاہل زبان
الوزیر ہدف تیرآہ بیچارگان
الواقع نویس گربۂ منتظر سوراخ موش
الخوشامدگو تازہ روزگار
الکوتوال نمونہ ملک الموت
البیوقوف دوزخی
المغرور ہمیشہ بے اشتہار
الطّبیب پیک اجل
البیمار تختۂ مشق طبیبان
الآستان وعدہ گاہ عاشقان
المسجد گورگاہ مسافران
الکُس مفت خزانۂ غیب
الکشمیر مزبلۂ ہفت آسمان
الخاطر جمع قمار بازی بازنِ خود
العاقل دربدر و وعظ گو
البی تعظیم داماد بے خوشدامن
المرتد برادرِ خانۂ خواہر
الخدمتگار زناکار

الشّاعر گدای متکبر
الملّا دایم گرسنہ
المتوکل خاص نویس دفتر عزرائیل
الرشوت دستگیر درماندگان
القانونگو چغل موروثی
الخواہر پیر دشنام برادران
الشمشیر خدائی گرسنگی بر سر روزہ داران
الپسر منتظر میراثِ پدر
الاواز دوزخیان در آخرۃ فریاد شتر
المؤذن در خوابِ کاہلان خلل انداز
الیتیمی ناسخ الملۃ والدین
المکتب گورگاہ کودکان
الانچار چابکُ طعام
المفتی نوشت بہر چہ گفتنی
الطالبعلم گرسنۂ ازلی
الخوندزادہ دایم گرسنہ
الشکم طالبعلم نقارۂ خدا
اللاہوری دروغگو
السپاہی ہمیشہ سرگردان
الراست گو دشمن ہمہ کس
القاضیُ الحاجات روپیہ

الماوراء النہر تودۂ نفاق
الخاموشی نیم رضامندی
الدیوانہ بیکار خویش ہشیار
الخوش نویس غلط نویس
الفرضدار خر در گل
الزن بدشکل خوش رفتار گندم نما و جو فروش
الزبان خلق نقارۂ خدا
الصاحب غرض مجنون
البہشت انداز ہمیشہ دولتمند
الشکار کار بیکاران
المال مفت دل بے رحم
المرض پیغام اجل
الغضب خدا ہمسایۂ بد
المکتوب نصف ملاقات
البدمذہب متعصب در مذہب
الریش دراز دست آویز مردمان
العزرائیل پیادۂ قاضی
القاضی میخ در گل
البی اعتبار دوستی دونان
البی حیثیت درپی سفارش
ناتمام

تمام شد حصۂ اول کتاب ہذا بحسنِ سعی غلام محمد نور محمد تاجران کتب کشمیر در سنہ ۱۳۴۹

راقمہ الاحقر حسام الدین خانیاری